

אלופיו ומיודעיו של דב סדן

מאת יוסף פרידלנדר

דב סדן: אלופי ומיודעי אישים במעגל תנועת העבודה, עם עובר - תרבות וחינוך

שדה הגדול של דב סדן בספי רות ובפובליציסטיקה העברית, מצמיה בימים האחרונים ספרים רבים מפריי-עטו. בכל אחד מהם כונסו מסות ומאמרים, המובאים "כדיוקם וכלשונם תחילה". כפי שנתקדם לפני שנים רבות. דב סדן נמנה עם המעטים, המסוגלים לחזור ולפרסם את דבריהם; שהובאו לרשות הרבים לפני שנים מרובות, ללא שינוי וללא שיפור וללא תיקון. כנתינתם או נתינתם עתה, וכוחם, שהיה להם בימים הרחוקים והקרובים, עומד להם גם היום, בפרסימם המאוחר. והרי זו ברכה מיוחדת ומקורית שנתברך בה המחבר. המאמרים שנכללו בספר, "אלופי ומיודעי" מוקדשים לאישי תנועת העבודה, שהמחבר, במהלך אתם, כדרכו, מתעמק סדן לא רק בדמויותיהם של גיבוריהם - פי-אם-גם בזמנם ובמקומם. המקום משמש לו אתגר לספר עליו ועל חכמיו ועל גדוליו ועל האווירה שלו, והזמן דולה מאוצר זכרונותיו הבלתי-ירגיל אירועים וחוויות, שנתרחשו באותן השנים וסמוך להן. כל מאמר הוא אנציקלופדיה בזעיר-אנפין, מלא וגדוש ידיעות ותיאורים והבעות הערכה של איש ופעלו. דב סדן כותב על האישים שהכיר מקרוב ועם חלקם הגדול עבר ביחד. הזכרונות האיישיים מדשנים את הכתיבה וימייסיפים לה גיבונות וניגונים נליכיים. יודע המחבר להגיע לנקוי

דה העיקרית שבלבו של כל אדם, ואם כי זרכו ליעודו היא ארוכה ומלאה שבילים ומשעולים, שנראים כפורשים לצדדין ואינם מעניינו כביכול, הרי מתברר, שזוהי הדרך הארוכה והקצרה ביו-תר. הטון האפי של העלאת הזכרונות והחוויות מזכיר את ספרי פוריהם הנלבבים של תלמידי-הכמים דגולים, שהיו מצויים בעיירות ישראל, ואשר פיהם היה מפיך מרגליות של פכחות ונסיון-חיים, שעמדו במבחן הדורות. סדן הוא אולי היחיד הממשיך במסורת מופלאה זו בדורות האחרונים. כל הבעתו שבכתב ערוכה וסדורה בנחת, בסבלנות ובאורך-רוח, זהדברים שופעים אט-אט ומשרים אווירה מיוחדת, הממזגת את דרך-הארץ שקדמה לתורה ואת התורה גופה.

מה לא נפקד במסותיו של דב סדן? החיים היהודיים בגאליציה ובארץ-ישראל; ראשיתה של התנועה הציונית ושל התעוררות לאומיות היהודית; ניצניה של תנועת העבודה הציונית - פועל-ליציון, צעירי-ציון, החלוץ והשומה הצעיר, ביכורה-הראשונים של תחילת הלשון והספרות העברית-הואיות-ראשונות של מיפשים עם משכילי גאליציה; זכרונות מקרוב ומרחוק, הקשורים עם אישי תנועת העבודה בחוץ-לארץ ובארץ-ישראל. בלשונו של סדן, אין בוקרה של תנועה וצהריה באים בלא זדוריים שלפני שחרית. זדוריים אלה יש שהם עזים וברורים, ויש שהם קלושים וכהויים. על כל פנים נצנוצי-בשורה הם. מזלם יפה - קצור-תיהם מגיחים מבעד לעבי-השיכחה; אין מזלם יפה - השיכחה בולעתם. אך אין השיכחה קיימת אצל דב סדן. הוא זוכר את כל הנשכחות ויודע נגלות ונסתרות

רבים, השמורים בתיבות זכרונות המופלא.

וחן מיוחד נוסף יש במסות על האישים, הלא הוא האפיונה - ה"מעשה", שאורו המיוחד בא לו מן העממות היהודית מזה ומי גילויי האישיות מזה. כאמן הלשון העברית ולשון היידיש, מכניס

דב סדן

סדן הרבה מימרות ו"זאגעכצן" ביידיש תוך כדא כתבתו. נלוא מעיד כן, אהבת הלשון, שהיא אמנם מקפלת בתוכה ממילא את בת ציון המכוסה, קדמה לאהבת ציון הנגלית". מי כסדן יודע לגלות עפר מעיניהם של חובבי הלשון העברית, שרידי המשפילים הגאליציאיים המפורסמים ותלמידיהם, ולספר על מסירותם לרעיון התחיה הלאומית, אם בדרך הפצת הלשון, קניית שקלים ואיסוף כספים למען הקרן הקיימת לישראל, ועד כדי ההגשמה העצמית של עלייתם לארץ-ישראל. בסוף מאמריו על יוסף אהרונוביץ מספר סדן כיצד אירע לו, שביום פטירתו ישב וכתב מאמר ולא סיימו. והנה ירד לעיר ונודע

לו כי אהרונוביץ מת. זלמן רובינשטיין (ז. שזר) יעץ לו להשלים את מאמרו ולפרסמו, וכך עשה. לאחר שפורסם המאמר, חשד בו מי שחשד, כי המאמר הוכן מראש, כדרך הנקרולוגים המוכנים עוד בחיי הנפטר. השיח סדן לש"י עגנון את מר-נפשו. ועגנון ניתש בדיוק עד היכן נכח חבו הדברים מתוך ודאות כי היש איש חי, ומהיכן נכתבו מתוך ידיעה שהאיש איננו עוד. ובלשונו של עגנון: "עד כאן שמחת נרו יאיר, מכאן ואילך תוגת זכרונות לברכה..."

הספר כולל חמישה שערים: שרטוטי רקע לתיאור האווירה הכללית בגאליציה ודמדומי השחר של ההתעוררות הלאומית-הציונית; מורים למעשה (על יוסף אהרונוביץ, חיים טרטקובר, מנדל זינגר, ויצחק לופפאן); שלושה מיטיבי לכת (על שלמה צמח, פרל כצנלסון ויצחק טבנקין); בית "דבר" (על משה ביילינסון, יצחק יציב, מרי יציב ויצחק בן-דור); ודודים ורעים (על מאיר יערי, יצחק צימרמן, יעקב ידידיה, רבקה ברעם-יגור ואהרן וייזרמן). סיומת של הספר מוקדש ל"הפועל הצעיר", ולעורכיו השלישי והאחרון - ישראל כהן. ואלה השורות האחרונות במכתב לישראל כהן, שפורסם בגליון האחרון של "הפועל הצעיר": "אכן נערים היינו וגם זקנו, ולימי פרישה הגענו, אך לא נעזבנו מרוחם של ימי נעורינו, וחיותה מחלחלת בנו גם עתה בימי זקנתנו, ורוח זו על חיותה אין פרישה הימנה, ועודה עתידה להזכיר ולתזור ולהזכיר עצמה בשולי דפים, ואולי אפילו בשולי מעשים. כה לחי". כה לחי, מורנו ורבנו דב סדן.